

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת פרשת תצוה – כי תשא תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף כ"ב

בסעודה שלישית פ' תצוה

*

והנה שבט יששכר זכה לתורה ביתר שאת משאר השבטים, וכמו שנאמר (דברי הימים א יב-לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים, וכל אחיהם על פיהם. ואיתא בגמרא (יומא כו.) לא משכחת צורבא מרבנן דמורה, אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר ע"ש. ומצינו באחשורוש, ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים וגו' (אסתר א-יג), ואיתא במדרש רבה (שם ד-א), מי היו, אמר רבי סימון זה שבטו של יששכר, הדא הוא דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ע"ש. ויש להבין למה זכו הם בכתר תורה יותר משאר ישראל, שהעמידו מאתים ראשי סנהדראות.

ונראה דהנה כבר ביארנו במקום אחר, הא דאיתא במדרש תנחומא (פ' פקודי ו) אמר משה יודע אני שישראל רוגנים הם, הריני עושה להם חשבון מכל מלאכת המשכן וכו'. ולמה עשה חשבון, הקב"ה מאמינו שנאמר (במדבר יב-ז) בכל ביתי נאמן הוא, ומשה נתן חשבון. אלא מפני ששמע ליצני הדור שהיו משיחין אחריו שנאמר והיה כצאת משה וגו', והביטו אחרי משה (שמות לג-ח). וכו', אדם שנתמנה על מלאכת המשכן על ככרי כסף ועל ככרי זהב שאין לו חקר ולא משקל ולא מנין, מה אתה רוצה שלא יהיה עשיר. כששמע כן, אמר חייכם משנגמרה מלאכת המשכן אני

והאבנים תהיין על שמות בני ישראל, שתים עשרה על שמותם, פתוחי חותם איש על שמו, תהיין לשני עשר שבט (כח-כא). ולכאורה לשון הכתוב מוקשה, דהוי ליה למימר 'שמות בני ישראל תהיין על האבנים', והכתוב אומר להיפוך כי האבנים יהיו על שמותם. והספורנו הרגיש בזה, ולכן כתב לפרש דכוונת הכתוב הוא, כשיקדשום המתנדבים יהיה הקדשם לשם כך, שיכתבו עליהם שמות השבטים ע"ש.

ונראה עוד כי ברבינו בחיי בפרשתנו (כח-טו) האריך מאד בסגולת האבנים הללו, שכל אחד מהם סגולתו לענין אחר. וכתב לבאר איך כל אבן שבחושן היה מיוחד לאותו שבט שהיה שמו עליו, כי ראובן היה שמו מפותח על אבן אודם, שמעון על פטדה וכו', כי יש לשבט זה קשר מיוחד עם סוג האבן ההוא ע"ש. והכוונה היא, שכל דבר שהיה במשכן היה כלי להמשיך בזה השפע מלמעלה למטה, הארון להשפעת התורה, והשלחן להשפעת מזונות וכו'. ובהיות שכל שבט יש לה תפקיד מיוחד בעולם, ועל דרך שבירך אותם יעקב, לכל שבט ברכה מיוחדת, על כן האבנים הללו הורידו השפע המיוחד לשבט ההוא מלמעלה למטה, ולכן היה מכון כל אבן להשפעת אותו שבט. ושמיר אמר הכתוב והאבנים תהיין על שמות בני ישראל, היינו סגולת האבנים הללו והשפעתם, יהיו על שמות בני ישראל שהיו מפותחים עליהם, שהאבנים הללו הורידו שפע המיוחדת לאותו שבט.

יהא שלך ע"כ. וברש"י (שמות לד-א) הראהו מחצב סנפירונין מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה ע"כ. וזה היה ביום כ"ט אב שנתרצה הקב"ה לישראל (רש"י דברים ט-יח), ובבוקר עלה למרום על ארבעים יום האחרונים, וירד ביום הכיפורים (רש"י שם). ולמחרתו צוה להם על מלאכת המשכן (רש"י ויקהל לה-א), והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר, לשני בקרים (שמו"ר מא-ב). והנה משעה שהראהו ה' מחצב של סנפירונין באהלו ונתעשר, לא היה משה למטה בארץ עד יום שהביאו אליו נדבה, ואז נתפרסם עשירותו, מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון, ושפיר היה מקום לחשוד את משה שנהנה מנדבות המשכן, כי אם לא כן, מהיכן נתגלה עשירות למשה במדבר שממה.

*

ולכאורה לפי זה כאשר נצטוו ישראל, ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו (שמות כה-ב), לא היה לו למשה בביתו במה להשתתף בנדבת המשכן, דהא לנדבות המשכן אי אפשר היה לתרום רק המינים המפורטים בפרשה שם, זהב וכסף ונחושת ותכלת וארגמן וכו', אבל לא נטלו אבנים ומרגליות למכרם ולעשות מהם כסף להמשכן. ואם כן גם אם היה למשה מחצב של סנפירונין לא היה יכול להשתתף בזה לנדבות המשכן. [ונתעוררתי דכן איתא להדיא במדרש (ויק"ר א-ו) שהיתה נפשו של משה עגומה עליו, ואמר הכל הביאו לנדבת המשכן ואני לא הבאתי וכו' ע"ש]. אמנם בטור השני של החושן היה האבנים של נופך ספיר ויהלום (כח-יח). וביאר בתרגום יונתן דאבן ספיר הוא ספירינן, ולכן אבן הספיר של החושן נדב משה מממונו, ממחצב האבנים שלו, לנדבות המשכן.

והנה ברש"י (כח-כא) פירש, איש על שמו, כסדר תולדותם סדר האבנים, אודם לראובן, פטדה לשמעון, וכן כולם ע"כ. ואם כן אבן הספיר היה ניתן ליששכר, ושמו היה חקוק על האבן הזה. וכיון שנדבה זו בא ממשח רבן של ישראל, עמוד התורה, על כן היה נשפע באבן זו כחו של משה רבינו ותורתו, וזכה יששכר להתעלות בתורה יותר מכל השבטים.

נותן להם חשבון, כיון שנגמרה אמר להם אלה פקודי המשכן (שם לח-כא) ע"כ.

ויש לבאר הדברים מה הביאם לחשוד למשה רבן של ישראל, דהנה איתא בגמרא (בכורות ה.) אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו לו תשעים חמורים לובים טעונים מכספא ודהבא של מצרים ע"ש. ולכאורה היה משה העני היותר גדול מכל עם ישראל בצאתם ממצרים, כי בהיותו במדין נראה שלא היה עשיר, כי משה היה רועה את צאן יתרו חותנו (שמות ג-א), ומשמע שלא היה לו צאן עצמו. ולא עוד אלא אם היה פרנסתו מצויה בידו, לא היה מבטל זמנו להיות רועה צאן. וגם אם היה לו איזה הון, בודאי שהשאירו במדין בביתו לאשתו ובניו שנשארו שם (רש"י שמות יח-ב).

והנה רכוש מצרים הובטח לישראל, ועבדום וענו אותם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו-ג), והיה להם הרכוש לשכר עבודה (סנהדרין צא.), ואם כן משה שלא היה במצרים לא נצטוו לשאול במצרים כלי כסף וכלי זהב, אלא דבר נא 'באזני העם' וישאלו איש מאת רעהו וגו' (שמות יא-ב). ויתכן שגם כל שבט לוי שלא היו בשיעבוד (שמו"ר ה-טז), לא נצטוו על רכוש מצרים.

אמנם שוב אחר זה היה להם עוד הפעם ביזת הים, שגדולה היתה עוד יותר מרכוש מצרים, וכמו שנאמר (שיר א-יא) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף (רש"י שם). אמנם על משה רבינו אמר הכתוב (שמות יג-ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ואמרו חז"ל (סוטה יג). שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק בעצמות יוסף שנאמר (משלי יח) חכם לב יקח מצות ע"כ. אם כן לא היה בידו לא רכוש מצרים ולא ביזת הים, וכיון שהיה העני היותר גדול מכל עם ישראל שפיר היה מקום לחשוד אותו שנהנה מנדבות המשכן. [שוב נתעוררתי דברש"י (סוטה שם) פירש דקאי על רכוש מצרים, שכל ישראל נתעסקו בזה, ומשה נתעסק במצרים בעצמות יוסף].

אבל האמת לא כן הוא, כי הגם שביציאתם ממצרים היה עני, אבל לאחר שבירת הלוחות אמר לו ה', פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים (שמות לד-א), ובגמרא (נדרים לח.) אמר רבי חמא בר חנינא לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנאמר פסל לך, פסולתן

וְבִזָּה היה נראה לבאר, מה שנאמר להלן (לה-כו) והנשיאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן, וברש"י והנשאים חסר כתיב, שכך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו-ז) והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם, והנשאים כתיב (במדב"ר יב-טז) ע"כ. ואכתי צריך ביאור למה נחסר מהם אות יו"ד דייקא.

וְעוֹד דהא בגמרא (יומא עה.) דרשו, והם הביאו אליו נדבה בבקר בבקר (שמות לו-ג), מאי בבקר בבקר, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מדבר שירד להם בבקר בבקר, מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן [הביאו נדבה ממה שמוציאין בבקר בבקר כשיוציאין ללקוט את המן שנאמר וילקטו אותנו בבקר בבקר]. והנשאים הביאו את אבני השהם, תנא נשיאים ממש [עננים הוין], וכן הוא אומר (משלי כה-יד) נשיאים ורוח וגשם אין ע"כ, ואם כן שהעננים הביאו אותה, למה כתיב הנשיאים חסר.

וְנִרְאָה כי בהיות שהנשיאים לא הביאו אלא מה שהציבור היו מחסרין, וזה היה האבנים של האפוד והחושן, אבל אבן אחת מאלו כבר נתנדב על ידי משה, ממחצב הסנפרינון שלו, ואם כן נדבת הנשיאים היה חסר אחת, על כן הנשיאים נכתב חסר. וכיון שאבן הזאת שהיה חסר מהם היה אבנו של יששכר, שבו יש חכמת התורה, וידוע כי אות יו"ד היא אות חכמה (וזה"ק ח"ב קכג.), על כן נחסר מהם אות יו"ד אות חכמה.

*

וּבַמִּדְרָשׁ תנחומא (תשא כט) שאמר לו הקב"ה פסל לך שני לוחות, והראה לו הקב"ה מחצב של סנפרינון בתוך אהלו ופסל ממנו, ואמר פסל לך, הפסולת שלך ומשם נעשה מלך. מכאן אתה למד שכל העוסק בתורה פרנסתו מן התורה ומתעשר ומצליח. וברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה (משלי י-כב), שלא נצטער לילך למקום אחר, אלא מתוך אהלו זימן לו הקב"ה ע"כ.

וַיֵּשׂ להבין כיון שניתן לו מחצב של סנפרינון, הרי כולו שלו, ומהו שאמר לו הפסולת שלך, הלא כולו שלו הוא. וכנראה שמשה רבן של ישראל, לא התעסק בעניני גשמיים אפילו רגע אחד, והוון ועושר לא נחשב בעיניו לכלום, ולא נגע להמחצב ההוא כלל. ורק ממה שפסל הלוחות לצורך ציווי ה', לקח הפסולת שנעשה ממנה מעצמו, וגם מזה היה לו כל כך שהתעשר ממנו משה.

וַאֲזַלְיִי זהו הכוונה במה שאמר משה בשבחו, לא חמור אחד מהם נשאתי (במדב"ר טז-טז), שהיו חושדין אותו על שררה, כי תשתרר עלינו גם השתרר (שם טז-ג), והוכיח להם איך שהוא רחוק משררה וכבוד, שהלא היה בידו מחצב של סנפרינון שהיה יכול להתעשר בהון רב יותר מהכלל ישראל, ולא היה איכפת לו לבטל עבור זה אפילו זמן קצר. כי אם היה עושה כן, הרי לא היה לו למשה רק חמור אחד שבזה בא למצרים, ואם היה חוצב אבנים טובות היה צריך להיות לו כמה חמורים לשאת אותם, והיה צריך ליטול מבני ישראל בשאלה או בשכר איזה חמורים למשא, ולא חמור אחד מהם נשאתי.

וַיִּתְכַּן לומר כי בהיות שמשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל (שמות לג-יא), שלא הניח רבו משה יחידי גם לרגע. וגם כאשר עלה משה לההר, נטה יהושע שם אהלו, ונתעכב יחידי כל ארבעים יום (רש"י כד-ג). אם כן גם בביות הים לא היה ליהושע חלק, שנשאר ביחד עם משה אצל עצמות יוסף. ועל כן הראה ה' מחצב של סנפרינון באהלו משה, כדי שיהושע שלא ימיש מתוך האהל, יתעשר גם כן ממנו, כי אין השכינה שורה אלא על עשיר (נדרים לח.). [נראיתי מובא בשם מדרש שנתעשר יהושע מביות שלל סיחון ועוג]. ואולי הראה משה את המחצב לכל שבטו או גם לכלל ישראל, והתיר להם ליקח משם כל מה שלבם חפץ, כי משה לעצמו אין לו חפץ בהון ועושר.

*

וַיֵּשׂ להסביר עוד בטעם שהצליח יששכר בתורתו מהשפעת אבן ספיר שהיה שמו עליו. כי הנה ידוע מעלת אכילת שירי מאכל של צדיקים שמסוגלים ליראת שמים. ומטו משמיה של הגה"ק בעל חידושי הרי"מ זי"ע

של יששכר היה חקוק על אבן זו, זכה שבטו לתורה יותר מכל שאר שבטי י-ה, והעמיד מאתים ראשי סנהדראות. ולכן חסר מהנשיאים אות יו"ד, כיון שנדבתם היה חסר אבן הספיר כנ"ל, שזה היה הפסולת מהיו"ד דברות שעל הלוחות.

*

ולשמחת חתן כלה יש לומר, איתא בגמרא (סוטה יז.) דרש רבי עקיבא איש ואשה שזכו שכינה ביניהם [שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהם, יו"ד באיש וה"א באשה] ע"כ. אמנם אכתי חסר השם בשלימות, כי נחסר עדיין ו"ה. אך איתא בשם הגר"א כי בנתינת הכתובה נשלם השם, כי הכתובה הוא כתב ו"ה, ולכן אסור לו לאדם שיששה את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה (בבא קמא פט.), שלא יפרד השם. ומהאי טעמא פלגש שאין לה כתובה (סנהדרין כא.), נאמר ולבני הפלגשם אשר לאברהם (בראשית כה-ו), וברש"י פלגשם חסר כתיב, לפי שלא היתה אלא פלגש אחת וכו', פלגשים בלא כתובה ע"כ. והיינו דלכן לא כתיב פלגש, לרמז פלג-שם, בשביל שהם בלא כתובה, וחסר אותיות ו"ה ע"כ. (הובא בהמאור הגדול סוף פרשת חיי.) ויש לומר עוד, כי תכלית הנישואין ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה בטהרה (יומא עב.). ובלמוד התורה אחר הנישואין יושלם השם, כי תורה שבכתב נארגת מה' חומשי תורה, ותורה שבעל פה מו' סדרי משנה, ובוה יושלם השם, ויהא שורה ברכת ה' בהבית.

ודבר זה מצינו גם בנדבות המשכן, שנאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (שמות כה-ב). וברש"י לי לשמי (תנחומא א) ע"כ. והיינו כי בנדבת המשכן נפרטו ט"ז דברים, זהב וכסף ונחושת ותכלת וגו', שכולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה (רש"י שם). הרי נכלל בזה אותיות י-ה משם הוי"ה ב"ה. ושוב עשו יריעות עזים לאהל המשכן, עשתי עשרה יריעות תעשה אותם, שהם אותיות ו"ה. ומבואר בתרגום יונתן שם דחמש היריעות לבד הם נגד חמשה חומשי תורה, ואת שש היריעות לבד נגד ששה סדרי משנה, וביחד נשלם שם הוי"ה ב"ה. ועל כן אמר ויקחו לי תרומה, לי לשמי, שיתחבר שם שילוב שם הוי"ה ב"ה, על ידי התרומה, אותיות תורה מ',

שנשאל פעם מאדם גדול מליטא מקור להדבר הזה. והשיב כי מצינו בשרה אמנו שאמרה, מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה (בראשית כא-ז). וברש"י ביום המשתה הביאו השרות בניהן עמהן והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאו מן השוק (בבא מציעא פז.). ואיתא במדרש (פסיקתא רבתי מג) אמר רבי לוי אלו שבאו באמת נתגיירו, זהו שאמר הניקה בנים שרה, מהו הניקה בנים, שנתבנו בישראל, וכל גרים המתגיירים בעולם וכל יראי שמים שיש בעולם, מן אותם שינקו מן חלב של שרה ע"ש. הרי כי בגלל שאכלו מהשיריים של יצחק אבינו התקרבו ליראת שמים.

שאל אותו גאון, מאן יימר, אולי בגלל החלב של שרה אמנו (כמו שכתבו בתוספות (ע"ז י: ד"ה א"ל) שאנטונינוס נתגייר לפי שינק מאמו של רבי, יש חלב מטהר). השיבו הרי"ם, לו יהיה כדברין, אולם מדוע המתינה שרה שנתיים עד יום הגמל את יצחק, הלא מיד כשנולד יכלה להוכיח להם שהתינוק שלה, ויכולה להניק, בכך שתניק את בניהם, מדוע המתינה שנתיים עד עשיית המשתה, שכולם ידברו ויוציאו על יצחק שם רע. אלא ודאי כל זמן שיצחק ינק לא הסכים אברהם אבינו שתניק שרה בני הגויים, כדי שיצחק לא יאכל משירי מאכלם, שלא יזיק לו. רק אחר שיצחק סיים לינק, הניקה את בניהם, רואים עד כמה יש השפעה לשיריים לטוב ולמוטב ע"כ.

ובאמת מקור מקומו טהור בגמרא (סוכה לז:) דתנופת שתי הלחם עם שני הכבשי עצרת אחר שחיטתן וזריקתן, גרמה לעצור רוחות רעות בהולכה והובאה, ומעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. ואמר רבא וכן בלולב. אמר רבי יוסי בר אבין זאת אומרת שירי מצוה מעכבין את הפורענות, שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים ע"כ. הרי לנו כי חפץ של מצוה אחר שנעשה בו מצותו, יש בשיריה כח לעכב פורענות, הגם שהנענועים בלולב לא נאמרה בקרא.

ומעתה כיון שאבן הספיר שבחושן באה מנדבתו של משה, שלקחם מהפסולת של הלוחות, וכיון שהלוחות הם שורש כל התורה כולה (רש"י שמות כד-יב), הרי גם בשיריה של הלוחות יש כח התורה, וכיון ששמו

(אותיות תרם ו"ה), שחוץ מהט"ו דברים שהם אותיות י"ה, וישלם בהיריעות אותיות ו"ה נגד התורה.

וכמו כן יש לזה קשר עם ימי הפורים, שדרשו חז"ל (מגילה י:): הכתוב (ישעיה נב-ג) והיה לה' לשם, זו מקרא מגילה, לאות עולם לא יכרת, אלו ימי פורים ע"ש. והכוונה כי אין השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק (רש"י שמות יז-טז), ובפורים היה מחיית עמלק, המן האגגי ובניו, וכמו כן השבעים והחמש אלף שהרגו היו כולם עמלקים (מד"ר שם), ומתעורר בהם הגאולה להיות השם שלם. וכל זה נרמז במצות היום של פורים, שהרי מגילה נקראת עד ט"ו (מגילה ב.), ולא יותר דכתיב ולא יעבור, הרי יש בזה אותיות י"ה. וכמו כן יש בפורים חיוב של קיום ה' מצות, משתה, שמחה, קריאת מגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים, הרי ה"א. וכמו כן הדר קבלוה בימי אחשוורוש (שבת פח.), שמתחלה קבלוה בכפיה וכעת

באהבה. ומבואר במדרש (תנחומא נח ג) שהכפיה היה רק על תורה שבעל פה, והיינו הששה סדרי משנה, וזה קבלו מאהבה בימי הפורים, הרי יש בזה אות ו', ושפיר נשלם בימי הפורים אותיות השם הוי"ה ב"ה.

וזה רומז שבמחיית עמלק נזכה שיהא השם במילואו, ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד (זכריה יד-ט). ועל כן אמר על ימי הפורים והיה להוי"ה לשם. ובהיות שאמרו (מנחות כט:): כי ביה ה' צור עולמים (ישעיה כו-ד) אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"א ואחד ביו"ד ע"ש. אם כן אותיות י"ה הם 'אות עולם', האותיות שבו נברא העולם, והם נפרדים כעת מאותיות ו"ה, של השם. ועל כן אמר על ימי הפורים, שבהם נזכה כי 'אות עולם לא יכרת', שלא יהא פירוד באותיות י"ה שבהן נברא העולם משאר אותיות השם, אלא נזכה ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד.

בסעודה שלישית פ' כי תשא

אחד היא נבוב, ואותה תיבה יש לה עוד פירוש של בובן, שיש בזה שורש למעלה. שאם לא כן אין שום תועלת שיהיו כתובים מזה ומזה, ויצטרכו לנס של מ"ם וסמ"ך שבלוחות. ובאמת ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא (תענית ט.), ישנם דברים המפורשים, ולעומת זה יש כנגדו צירופים וצירופי צירופים, עד שיש בזה רמז לכל מילי.

והנה העולם הזה נברא בתורה, והתורה היתה כלי אומנתו, בי הציץ הקב"ה וברא עולמו (ב"ר א-א). ואם כן כל מה שיש בתורה יש גם בהנהגת העולם, שהתורה היא שפע חיותו של העולם. וכל השפע לטובה וכל גזירה לרעה הכל יוצא מלמעלה למטה באותיות, ולכן כמו שבהתורה עצמה אנו יכולים לקרות כל תיבה בצירופים שונים, שפירושו של זה לא כפירושו של זה, ונבוב מצד זה הוא נקרא בובן מצד אחר. כן יש כח לשנות צירופי הגזירה, ולעשות מנגע ענג, ומצרה צהר וכו', כמו שיש בתורה עצמה.

ומצינו בפרשתנו, שביקש משה את ה', הודיעני נא את דרכך (לג-ג), וד' הראה לו השלש עשרה מדות

לוחות כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים, והלוחות מעשה אלקים המה וגו' (לכ-טו). בגמרא (מגילה טו.) ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה (אסתר ד-ה). אמר רבי יצחק, שלחה לו, שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים ע"כ. ויש להבין למה הזכירה אסתר פרט זה בהלוחות שמזה ומזה הם כתובים, הלא גם אם היתה כתובה רק מעבר אחד, יש לה להוודע אם עברו עליה.

ונראה דאיתא בגמרא (שבת קד.) אמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ [האותיות הפוכות והתיבה הפוכה, ולא אשמעינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח, ולפיכך היו מ"ם וסמ"ך בנס]. כגון נבוב בובן, בהר רהב, סרו ורס ע"כ. ונראה בטעם הדבר שניתנה התורה לנו באופן כזה שכל תיבה בתורה יכולים לקרותה גם מהופך, שזהו להורות בא כי צירופי אותיות התורה משתנים לכמה גוונים, ובכל תיבה יש צירוף באותיות שמשמעותן היא להיפוך לגמרי ממה שנקרא מבפנים. ובכל תיבה שבתורה יש כמה פירושים, ומצד

אלא מי שעוסק בתורה, והיינו כי מי שנגזר עליו ח"ו מאורעות שונות, ורוצה לצאת מהם לחירות, והיינו לשנות צירופי הנגע לנוגה ועונג, אין זה אלא במי שעוסק בתורה אשר מזה ומזה המה כתובים.

*

והנה בימי מרדכי ואסתר בישועתן של ישראל, תיקנו משתה ושמחה, וגם הוסיפו מתנות לאביונים (אסתר ט-כב). ובדרך כלל כל מה שתיקנו חכמים כעין דאורייתא תיקנוה, ולא מצינו בשאר מועדים של תורה שתהא מצוה מיוחדת של מתנות לאביונים, ולמה חייבוה זאת בפורים.

ונראה דאיתא בגמרא (מגילה יב:) על הפסוק (אסתר א-יד) והקרוב אליו כרשנא שתר וגו', אמר רבי לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר [והקרוב אליו לשון הקרבת קרבן, מלאכי השרת הזכירו לפני הקדוש ברוך הוא את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו, לעשות להם נקמה בושתי, ותבא אסתר ותמלוך תחתיה], כרשנא [כרים בני שנה] אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך. שתר [שתי תורים] כלום הקריבו לפניך שתי תורין. אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה. תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו (שמות כ-כ) תרשיש ושהם וישפה. מרס כלום מירסו בדם לפניך [שמירסו את הדם, שלא יקרש ושוב לא יהא ראוי לזריקה]. מרסנא כלום מירסו במנחות לפניך [מירסו במנחות לבוללך, ממרס לשון מגיס]. ממוכן כלום הכינו שלחן לפניך. ויאמר ממוכן, תנא ממוכן זה המן, ולמה נקרא שמו ממוכן לפורענות [עומד להיות תלוי]. אמר רב כהנא מכאן שההדיט קופץ בראש [שהרי מנה אותו הכתוב לבסוף, אלמא גרוע הוא מכולך, והוא קפץ בראש] ע"כ.

וכתוב בדרשות חתם סופר (לוי אדר דרוש ז' קמא.) בביאורו, דכשם שישבו השרים של מטה לעיין בדינה של ושתי, כך ישבו אז כסאות למשפט למעלה, והיו השרים שלמעלה בשמים ממעל, מזלייהו דהנהו דלמטה, ונקראים בשמם של אותם שלמטה, המרמו על קרבנות הנ"ל לזכותן של ישראל לנקום נקמתם מושתי

של רחמים, ואמר לו והסירותי את כפי, וראית את אחורי לפני לא יראו (לג-כג). והכוונה דבתורה שעל הלוחות יש כתב הנקרא בפנים, וכתב הנקרא בחוץ, שכל תיבה מתהפכת באחורי הלוחות ממה שיש על פני הלוחות. וזה להורות כי יכולים לשנות צירופי התיבות באופנים שונים. וזהו כח מדת הרחמים של ה', שגם אם לפנים נכתב גזירה לרעה, אבל אחורי הכתיבה יש בה צירוף ופירוש אחר, וראית את אחורי לפני לא יראו.

אך כל זה הוא רק כאשר בני ישראל דבוקים בתורה, אשר מזה ומזה הם כתובים, אז גם כאשר בא חטא לידם ונגזר גזירה לרעה, יכולים להפוך הצירופים לטובה. ולכן כאשר ראתה אסתר שנגזרה גזירה רעה, שמרדכי קורע בגדיו ולובש שק, וצריכין לעורר שישתנה הגזירה מנגע לענג, שלחה למרדכי לשאול אם עברו ישראל על חמשה חומשי תורה, יסודי התורה, אשר מזה ומזה המה כתובים, שכל זמן שיש להם עדיין קשר לתורה, יכולים לשנות הצירופים לטובה.

*

ונראה דזהו שאמר, והלוחות מעשה אלקים המה. ויש להבין למה נכתב כאן שם 'אלקים' דייקא. ובפשטות כי בראשית ברא 'אלקים' את השמים, שמתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שיתף אליה מדת הרחמים (רש"י א-א). ואם כן התורה שהיתה גנוזה תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם (שבת פח.), הרי אז שלטה רק מדת 'אלקים', ולכן הלוחות הם מעשה אלקים.

אך לפי מה שנתבאר דהתורה נכתבה משני עבריהם, בשינוי צירוף התיבות, שנקרא בפנים באופן אחד, ונקרא בחוץ באופן שני, כדי שנוכל להפך צירופי הגזירות מרעה לטובה. אם כן הלוחות הללו מורים שיש לשנות מדת הדין של אלקים למדת הרחמים. אם כן הלוחות 'מעשה אלקים המה', על ידם יכולים לעשות שינוי במדת האלקים. והעוסק בתורה אשר מזה ומזה המה כתובים, יוכל להפוך כל גזירה רעה לטובה בשינוי צירופי אותיותיה. וזהו חרות על הלוחות, ודרשו חז"ל (אבות ו-ב) אל תקרי חרות אלא חירות, אין לך בן חורין

המרשעת. הנה כי כן יש לדקדק, מאי טעמא גם בשרים של מעלה קפץ ממוכן שלמעלה בראש, והתם לא שייך הדיוט קופץ בראש.

וביאר שם כי אמרו חז"ל (חגיגה כו.) בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על האדם, עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו [בהכנסת אורחין. רש"י. ובתוספות גדול כח הלגימא כדאיתא (סנהדרין קג:)] ע"כ. והיינו כי מלאכי השרת שהזכירו זכות הקרבנות כולם, לא נשמעו דבריהם, משום שכבר חרב בית המקדש, ואין כאן לא מזבח ולא קרבן, ומשום הכי לא נגמר דינה למיתה, עד שבא ממוכן ואמר כלום הכינו שלחן לפניך כמו ישראל, שעדיין מכינים שלחן לעניים, מיד ויאמר אם על המלך טוב וגו', ונגמר דינה עכ"ד.

וביאר ביאר הטעם שעמדה להם זכות השלחן שמכינים לעניים, והוא על פי מה שכתוב בספר י"ג אורות (ח"ב פח.) שהרה"ק רבי זושא מאנאפאלי זי"ע היה עני ואביון, ואיש אחד קיבל על עצמו לכלכלו ולפרנסו, ומאז הצליח בנכסיו. פעם שאל את רבינו לאיזה רבי הוא נוסע, והשיב שנוסע להרבי רבי בער המגיד ממעזריטש. דרש האיש קל וחומר בעצמו, דאם כשנותן מעות להרבי ר' זושא שהוא רק חסיד ותלמיד של המגיד ממעזריטש הוא מצליח כל כך, על אחת כמה וכמה כשיתן להמגיד בעצמו. וקם ונסע למעזריטש ונתן מעות להמגיד, ולרבינו חדל מליתן. לגודל תמהונו התחילה הצלחנו להיות פוחת והולכת וירד מטה מטה. חזר למעזריטש, וסיפר להמגיד שהיה רגיל לתת מעות לתלמידו הרבי ר' זושא ואז היה מצליח, ומיום שהתחיל ליתן להמגיד, הורע מצבו. אמר לו המגיד, עליך לפייסו. כשהלך אליו, הסביר לו רבינו ואמר, דע כי כל זמן שלא דקדקת ונתת אפילו לעני בלתי הגון כמו 'זושא', מדדו לך בשמים כמדתך ולא דקדקו גם עליך ונתנו לך, אבל כשראו שאתה מדקדק ומבקר, התחילו גם בשמים לבקר.

ופירש בזה הרה"ק הרבי ר' זושא זצ"ל את הגמרא (בבא קמא טז:) שירמיה הנביא קילל את אנשי ענתות ואמר, רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר. ולכאורה היתכן שבא ירמיה הנביא להרע

להם. אלא באמת רצה להשפיע להם כל טוב, ועל כן ביקש שיודמנו להם אנשים בלתי הגונים ועם כל זה יתנו להם צדקה, ומפני שלא יקבלו על זה שכר מצות צדקה יחשב להם זאת כמתנת חנם, ויזכו גם הם למתנות חנם מן השמים, מדה כנגד מדה (עיין בספר מנורת זהב פ' ראה ד"ה ואמר).

ולכן בימי אחשורוש שישראל לא היו ראויין לישועה, כי השתחוו לצלם, ונהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), והוצרכו לעורר עליהם שיתנהגו ה' עמהם במדת החסד, ולכן אמר ממוכן למעלה בזכותן של ישראל, שהם מכינים שלחן לעניים להאכילם, ואין בודקין למוזנות, וכמו כן יתעורר עליהם מדת חסד וצדקה גם כאשר אין הם מהוגנים.

ולכן כדי לעשות זכר על הסיבה שגרמה ישועתן של ישראל גם כאשר לא היו כדאי לזה ממעשיהם, אשר זה בא ממליצתו של ממוכן למעלה, כלום הכינו שלחן לפניך, תיקנו מתנות לאביונים בפורים. ולא עוד אלא כל הפושט יד נותנים לו, שאין מדקדקין כלל על המקבלים, וכן מתעורר עליהם מלמעלה מדה זו, שיעשו גם עמהם חסד הגם שאינם מהוגנים, וכל הפושט יד יתנו לו גם מלמעלה.

*

והנה ממוכן אמר, אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו, ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור, אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש וגו' (א-ט). וברש"י פירש שעבור שלא תבוא ושתי לכך נהרגה ע"כ. ונראה כי ממוכן זה הזמן הכין בזה פורענותו לעצמו. כי יעץ להמלך שתי דברים, חדא, שבכל דבר הנוגע לכבוד המלכות, אין להמלך למסור הדין לחכמים יודעי העתים, כמו שהוא דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין (א-ג), וברש"י כי כן מנהג המלך בכל משפט לשום את הדבר לפני כל יודעי דת ודין. אלא המלך בעצמו ידון אותו, ואין צריך להסכמת השופטים, ואם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו, כאשר הדבר נוגע לכבוד המלכות יצא דינו מהמלך עצמו. ובהיות שהמלך קוצף וחמתו בוער בו, בודאי שאחת דתה תהא למיתה. [ועיין בשמן ראש לפורים ח"א רעא.].

אך אכתי היה חושש כי יתכן שהמלכה תבוא ותתחנן לפני המלך, ותפייס אותו על שגגתה, והמלך תתרצה לה לגדל אהבתה, ויחוס עליה. על כן אמר ממוכן עוד, שיש לחוק בדתי פרס ומדי, שמי שחטא נגד המלך אין לו רשות להתראות עוד בחצר המלך, ובוזה תמנע מושתי שתבוא ותתחנן לו. וזהו שאמר ויכתב בדתי פרס ומדי 'אשר לא תבוא ושתי לפני המלך', שמעתה אחר שחטאה אין לה רשות להתראות עוד אליו [עייין שמן ראש שם שפה].

וזה ללמד בא כי רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, האדם עושה חשבונות שונות לעשות פעולות נגד מי שהוא רוצה להרע לו. ואם לא רוצים מן השמים, אז לא רק שלא יועיל להרע ולבצע זממו, אלא דבר זה עצמו נהפך לו לרועץ, ובור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל (תהלים ז-ז), שהבור שכרה לחבירו, הוא עצמו יפול בה. ויש לקיים תמים תהיה עם ה' אלקיך (דברים יח-ג), התהלך עמו בתמימות ולא תחקור אחר העתידות, אלא השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך.

*

והנה אמרו (מגילה יב:) תנא ממוכן זה המן, ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות ע"כ. ונראה שבעצה זו שנתן כאן לאחשורוש נעשה הוא עצמו מוכן לפורענות. ועל דרך שאמרו (פסחים כח.) אביי אמר סדנא [נגר עושה סד לשום בו רגלי אסירים, כמו ותשם בסד רגלי (איוב יג-כז)] בסדני יתיב, מדויל ידיה משתלים [מהרמת ידו וממלאכתו משתלם שכרו, כשנמצא גנב]. רבא אמר גירא [עושה חצים] בגיריה מקטיל מדויל ידיה משתלם ע"כ. שכאשר חטא המן לפני המלך, לכבוש את המלכה עמי בבית, לא הוצרך המלך להציע הדבר לפני יודעי דת ודין, אלא מעצמו גזר עליו מיתה, ויאמר המלך תלוהו עליו (ט-ו). ולא ניתן לו רשות לבוא לפני המלך לבקש תחנונים, ומדויל ידיה נשתלם לו.

כי מרדכי היהודי וגו' רצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (י-ג). ובגמרא (מגילה טז:) לרוב אחיו, ולא לכל אחיו ע"ש. ומטו משמיה של הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע שאמר בצחות, כי הגבירים היו מרוגזים על מרדכי שהתקין חובת 'מתנות לאביונים', ולא היה מרוצה להם ע"כ. ונראה לומר דלכאורה כיון שרצה לתקן משתה ושמחה לכל ישראל, אם כן למה תיקן מתנות לאביונים, לחסר בזה השמחה מהעשירים, ולא יוכלו לשמוח כראוי. ועל כרחק שהמשיך על ימי הפורים רוחב דעת להעשירים שיבינו גודל מעלתם ושכרם במה שעושים צדקה. שהרי הכתוב העיד, נתן תתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידיך (דברים טו-ז). ואם כן נתינת הצדקה הוי רק השקעה, שעל כל פרוטה שנותן יתוסף לו ברבות הימים הרבה הרבה יותר, והמשיך השגה זו לכל ישראל על ימי הפורים ביתר שאת, שגם הם יתנו ממונם בשמחה, כאילו נתנו זאת בהשקעה בקרקעות וכו', ויהיו ימי שמחה לכל ישראל. ויש לומר דזהו כוונת אומרם כל הפושט יד נותנין לו (ירושלמי מגילה א-ד), והיינו שהפושט יד לתת לאחרים, נותנין לו הכל בחזרה ביתר שאת, ולא הפסיד ממונו, שהכל יחזירו לו בשלימותם הקרן עם פירותיהם, ועל כולם שכר המצוה.

ונראה דגם זה נכלל במה שאומרים (בנוסח על הנסים) ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו, ותלו אותו ואת בניו על העץ. והיינו עצתו שיעץ את אחשורוש שיהרוג את ושתי, שיצא דבר מלכות מלפניו, ולא תבוא ושתי עוד אל המלך. שעצה זה השיבו לו על ראשו, שזה גרם ותלו אותו ואת בניו על העץ. וזהו שאנו אומרים (בפיוט אשר הניא) גאה בעשרו וכרה לו בור, וגדולתו יקשה לו לכד, דמה בנפשו ללכוד ונלכד.

הגליון הזה נתנדב על ידי

ברכת מזל טוב	לעילוי נשמת	לעילוי נשמת	לעילוי נשמת	לעילוי נשמת
להרה"ג ר' שמחה אהרן שטראהלי שלי"מ א דומ"ץ בקהלתנו הק' לרגל השמחה השוריה במענו בנישואי בנו החתן פנחס נ"י למזל טוב	הרה"ג ר' אברהם יוסף ב"ר יצחק ע"ה נפטר כ"ד אדר - תנצ"ב.ה. נתנדב ע"י בנו מוה"ר יואל ווערצבערגער הי"ו	הרה"ג ר' שמואל שמוען ב"ר מרדכי יצחק ע"ה נפטר כ' אדר - תנצ"ב.ה. נתנדב ע"י בנו מוה"ר יואל אברהם סאמעט הי"ו	הרה"ג ר' אלימלך שפיטצער שלי"מ א מנהל ישיבתנו הק' - ישיבה גדולה לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' ישראל אהרן שטערן הי"ו לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו לעול התורה והמצות
מוה"ר ר' אברהם יודא שווארץ הי"ו לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' לייב זיכערמאן הי"ו לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' משה יונתן גרינצווייג הי"ו לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' ישראל חיים שפארץ הי"ו לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' יחיאל שטערן הי"ו לרגל השמחה השוריה במענו בהולדת בנו לעול התורה והמצות